

Одеський національний економічний університет

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВНЗ

Ключові слова: інноваційний розвиток, організаційне забезпечення, інноваційна діяльність, організаційна структура, освіта.

Постановка проблеми. В умовах переходу економіки на інноваційну модель розвитку значно зростають роль і значення вищої освіти, яка має забезпечити ринок праці достатньою кількістю висококваліфікованих фахівців, що здатні діяти творчо, професійно, використовуючи для вирішення виробничих завдань технології світового рівня.

Відтак, значно актуалізується проблема досліджень з питань стратегічного розвитку вищої освіти у процес раціональних економічних перетворень.

Метою статті є вивчення теоретичних основ організаційного забезпечення та розробка практичних рекомендацій щодо формування організаційного забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ.

Викладення основного матеріалу. Система організаційного забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ - комплекс, що складається з функціональних підрозділів ВНЗ або його частин, включаючи персонал та матеріальне забезпечення, у рамках існуючої організаційної структури, який функціонує з метою досягнення цілей стратегічного інноваційного розвитку.

Інновації - це залучення в економічний оборот результатів інтелектуальної діяльності, які мають нові, у тому числі й наукові, знання з метою задоволення суспільних потреб і отримання прибутку. У цілому всі ці трактування можна об'єднати в три групи: інновації як нововведення; інновації як процес створення нової продукції, технологій, нововведення в сфері організації, економіки і управління виробництвом; інновації як процес залучення у виробництво нових виробів, елементів, підходів, що якісно відрізняються від попереднього аналога.

Якщо систематизувати всі вищенаведені трактування, то можна визначити інновації як цілеспрямовані якісні чи кількісні зміни у функціонуванні економічної системи.

Джерелом інновацій є й система освіти, оскільки вона може формувати нові знання і технології, які генеруватимуть нововведення та інновації. Варто відзначити, що сучасне трактування поняття «освіта» асоціюється із такими термінами, як «навчання», «виховання», «розвиток», що само по собі певною мірою є інновацією. Тому освіта є важливим фактором формування нової якості економіки і суспільства.

Організаційне забезпечення передбачає: вирішення організаційних питань функціонування організаційного механізму та своєчасне одержання необхідних ресурсів.

Визначення напрямів інноваційного розвитку суб'єкта господарювання починається з вивчення факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, сильних і слабих сторін, можливостей та загроз. Більшість вищих навчальних закладів створювалися у різні історичні періоди, розвивали власні навчальні та наукові традиції, наукові школи, які відповідали стандартам свого часу. Проте рівень знань, методика викладання, кількість інформації, технічні засоби навчання, які використовувалися 15-20 років тому, не відповідають новітнім, а тим більше перспективним вимогам сучасного розвитку суспільства [1, с. 100-104].

Здатність суспільства формувати й застосовувати інноваційні знання має вирішальне значення для забезпечення сталого економічного зростання. Перехід країни на шлях модернізації пов'язаний із зростанням ролі інновацій в освіті.

Інновації є основною формою перетворення знань в економічний ресурс і являють собою ключову характеристику економіки, що базується на знаннях. Інновації сьогодні є основним джерелом економічного розвитку й важливим фактором конкурентоспроможності підприємств, регіонів та національних економік. Сучасні підрахунки експертів показують, що економічне зростання розвинених країн останніми десятиліттями більше, ніж на половину обумовлене впровадженням інновацій [2, с. 77-81].

Якщо проаналізувати структуру інноваційного сектору економіки, можна зробити висновок, що освіта і наука є одними з основних галузей інноваційної діяльності.

Про інновації в українській освітній системі заговорили в кінці 80-х років ХХ століття, проте до цього часу чітко не визначені поняття «інноваційна освіта», «інноваційна освітня діяльність», «інноваційний вищий навчальний заклад». У цьому контексті постає необхідність визначити ці поняття.

Інноваційна освіта - це освіта, яка орієнтована не стільки на передачу знань, які постійно старіють, скільки на оволодіння базовими компетенціями, що дозволять за необхідності одержувати знання самостійно. Вона повинна базуватися на потужній науці, при цьому, враховуючи реалії української економіки, - на потужній прикладній науці.

Інноваційна освітня діяльність - це нововведення в методичному забезпеченні навчального процесу (створення методичної літератури, електронних підручників), нововведення технологій процесу навчання (дистанційне навчання в Інтернет-класах, навчання спільно з розробниками інноваційних технологій), надання інноваційних освітніх послуг (наукові розробки, проекти, дослідження) тощо.

Інноваційним можна вважати такий вищий навчальний заклад, де постійно проводяться наукові дослідження, а в навчальних планах цих закладів можуть бути наявні такі форми навчання, як проектні розробки, тренінги, при цьому ресурсне забезпечення навчальною процесу повинно відповідати рівню передової науки.

На сьогоднішній день вітчизняна освітня система працює в ринкових умовах, де інформація і знання, отримані під час навчання, перетворюються в основний капітал. Ринок освітніх послуг в Україні ще донедавна розвивався швидкими темпами і був пов'язаний із зростанням кількості студентів, відкриттям нових навчальних закладів. Сьогодні ринок освітніх послуг перебуває в умовах подвійної кризи – економічної і демографічної. Зменшення кількості студентів для ВНЗ означає скорочення в тому числі й доходів від платних освітніх послуг. У складній економічній ситуації виживуть тільки ті ВНЗ, які переорієнтуються на науково-інноваційну діяльність і зможуть добре заробляти, виконуючи науково-дослідні

розробки. Тому вихід один - ВНЗ повинні зосередити свого увагу на науково-інноваційній діяльності, тобто застосуванні інноваційних технологій в освітньому процесі.

Новий підхід характеризується використанням інтерактивних методів, які забезпечують двонаправлений потік інформації «викладач-студент» і «студент - студент» незалежно від форми заняття (лекції, практичне заняття, ділова гра тощо).

Впровадження нових технологій має бути направленим на підвищення якості освіти і, як наслідок, на підвищення конкурентоздатності навчальних закладів.

Інновації характерні для будь-якої професійної діяльності людини. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання і виховання, організацію спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу. При цьому інновації можуть розглядатися таким чином: нововведення в організації (організаційні нововведення); нововведення в технології (технологічні нововведення); нововведення у навчальних програмах (нововведення в програмах викладання навчальних дисциплін) [3, с. 143].

Під інноваційним процесом розуміється комплексна діяльність зі створення, освоєння, використання і поширення нововведень як теоретичних так і практичних. При цьому сутність інноваційних процесів осмислюється через вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду, з одного боку, і впровадження досягнень науки в практику, з іншого боку.

Сучасні технології суттєво вплинули і на підходи до проведення занять. Практичні заняття з учбовими комп'ютерними програмами можуть бути проведені як в аудиторії, так і дистанційно, але за різними методиками.

Інтелектуальні навчальні системи - це якісно нова технологія, особливостями якої є моделювання процесу навчання, використання бази знань, що динамічно розвивається; автоматичний підбір раціональної стратегії навчання для кожного студента, автоматизований облік нової інформації, що надходить у базу даних. Технології мультимедіа (від англ. Multimedia – багатокомпонентне середовище) дозволяють використовувати текст, графіку, відео та мультиплікацію в

інтерактивному режимі і тим самим розширити рамки застосування комп'ютера в навчальному процесі.

Віртуальна реальність (від англ. virtual reality – можлива реальність) - це нова технологія неконтактної інформаційної взаємодії, що створює за допомогою мультимедійного середовища ілюзію присутності в реальному часі в стереоскопічно представленому «екранному світі». Усе це дозволяє реалізувати диференційований підхід до навчання.

Поряд з проведеними змістовними змінами потрібні і організаційно-структурні перетворення в системі підготовки фахівців, а також пошук нових форм і методик цієї роботи. Інноваційна освіта передбачає навчання в процесі створення нових знань - за рахунок фундаментальної науки, безпосередньо навчального процесу та виробництва.

Сучасний стан ВНЗ, що характеризується погіршенням вікової структури наукових кадрів, майже критичним станом матеріально-технічної бази, обумовлений низкою протиріччя між:

- формуванням якісно нової моделі суспільства з новою філософією життя, потребою держави в освічених спеціалістах з високим рівнем культури, мобільності, творчості, адаптивності до соціально-економічних змін і недостатнім рівнем усвідомлення функцій інновацій в освіті;
- необхідністю впроваджувати нові знання та використовувати сучасні способи передачі інформації, застосовувати інноваційні освітні технології й низьким рівнем як психолого-педагогічної підготовленості вчителів, так і недостатніми економічними можливостями впровадження інновацій;
- широким поширенням інновацій у всіх галузях господарства та недостатньою розробленістю організаційного механізму їх поширення в освітній діяльності.

Таку низку протиріч можна продовжувати [4, с. 3-16].

Для забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ, передбачається використання наступних завдань:

- запровадження на конкурсній основі відбору висококваліфікованих компетентних науково-педагогічних кадрів нового покоління, здатних розробляти і впроваджувати новітні технології навчання і діагностики рівня знань;
- здійснення підготовки кадрів вищої кваліфікації з кола власного викладацького корпусу для створення потужного наукового потенціалу вищого навчального закладу;
- впровадження інноваційних та інформаційних технологій навчання;
- узагальнення теоретико-методичних основ, необхідних для створення і впровадження новітніх технологій навчання;
- запровадження моделей стажування перспективних викладачів у зарубіжних вищих школах, здійснення навчальних турів до провідних вищих навчальних закладів зарубіжжя [5, с. 62-66].

Основою інноваційної діяльності повинна стати орієнтація на ринок та споживачів інновацій, а не на виробників освітніх послуг. Сьогодні на базі ВНЗ потрібно створювати науково-інноваційні парки, які мали б на меті здійснювати інтеграцію освіти, науки й виробництва. Для їхнього успішного функціонування необхідно стимулювати викладачів до ефективної роботи, що дасть змогу доповнити освітню систему підготовки динамічною системою виробництва інноваційних продуктів.

Освітній заклад може продавати лише те, що створили його вчені без урахування затребуваності підприємствами й ринком цих продуктів, технологій чи послуг. Тому результати досліджень використовуються досить рідко для створення нових товарів, технологій чи послуг. Крім того, науковці самі займаються комерціалізацією наукових розробок, що є помилковим, оскільки ця сфера має певні відмінності від наукової, тому й повинна бути організована на високому професійному рівні.

Стратегія розвитку ВНЗ визначає ключові напрями реалізації інноваційних проектів задля реалізації поточного функціонування, а також створення підґрунтя для перспективних видів діяльності [6, с. 30-37]. Баланс цих напрямів інноваційної активності забезпечує інноваційний розвиток ВНЗ. Основним інструментом

реалізації є запровадженням Комплексної програми удосконалення організації та змісту освіти у відповідності з Комплексною програмою наскрізної практичної підготовки майбутніх фахівців відповідно до вимог багатоступеневої освіти, Програми наскрізної комп'ютеризації та інформатизації навчально-виховного комплексу ВНЗ, наукової та науково-дослідної роботи професорсько-викладацького складу і студентів, Програми реструктуризації навчального процесу, оптимізації навчального плану з пріоритетним перерозподілом годин на самостійну та індивідуальну роботу студентів, Програми розвитку комплексної системи діагностики знань, вмінь та навичок на основі новітніх технологій, міжнародних програм співробітництва між вищими навчальними закладами [7, с. 110].

На сьогоднішній день вагоме місце на ринку освітніх послуг займає маркетинг, проте можна спостерігати певні протиріччя між високою соціальною роллю і низьким соціальним статусом освітнього маркетингу. Одними з основних причин такого протиріччя є недостатній професіоналізм спеціалістів освітнього маркетингу, їхня нездатність працювати в умовах демографічно-економічної кризи.

Маркетинг інноваційної діяльності ВНЗ дозволить швидко реагувати на зміни в навколишньому середовищі та ринку, допоможе визначати попит споживачів інноваційної продукції і відповідно до цього швидко адаптувати систему управління ВНЗ до нових вимог щодо наукоємної продукції, технологій і послуг спеціалістів.

Концепція маркетингу інновацій ВНЗ є основою дослідження ринку й пошуку конкурентної стратегії [8, с. 345]. В основу стратегічних маркетингових досліджень потрібно покласти аналіз кон'юнктури ринку з подальшим сегментуванням, формуванням і прогнозуванням попиту, моделюванням поведінки покупців інноваційних продуктів ВНЗ.

Інноваційний розвиток, як стратегічний пріоритет для забезпечення конкурентоспроможності економіки країни, має спиратися як на головну конкурентну перевагу - на реалізацію людського потенціалу, тобто якнайефективніше застосування праці, знань, вмінь, інтелектуального капіталу. Наявність сучасної матеріально-технічної бази, доступу до інформаційних наукових

ресурсів є невід'ємними складовими організаційного забезпечення у посиленні мотивації до інноваційного розвитку ВНЗ.

Ключовими завданнями маркетингу інновацій є мотивація інновацій і створення конкурентної переваги ВНЗ серед не тільки вітчизняних, але й зарубіжних ВНЗ. У цьому контексті варто виділити такі напрями маркетингу інновацій в освіті:

1. Інноваційні технології в тій галузі знань, у якій студенти здобувають освіту. Крім цих знань, студент повинен бути націлений на безперервне навчання, тобто відчувати потребу в отриманні нових знань. Завдання викладачів вищих навчальних закладів полягає не тільки в тому, як передати студенту певний обсяг знань, а й у тому, як навчити його шукати та аналізувати необхідну інформацію на різних етапах кар'єрного зростання [9, с. 122].

2. Використання інноваційних технологій у процесі навчання, що передбачає взаємодію науки і практики. Основне завдання для ВНЗ, де впроваджуються інновації, це розроблення програми інноваційної діяльності, яка передбачатиме послідовність етапів у процесі управління інноваціями в освітніх закладах.

3. Розроблення студентами та викладачами проектів для різних галузей економіки, проведення досліджень прикладного та фундаментального характеру.

Усі вище перелічені напрями маркетингу інновацій формують інноваційний потенціал ВНЗ, в основі якого лежить налагоджене функціонування суб'єктів і об'єктів, які взаємодіють в процесі створення інновацій на принципах інноваційної стратегії розвитку освітнього закладу.

В економіці термін «інновація» почали використовувати завдяки відомому американському економісту Й.А. Шумпетер. У своїх дослідженнях він вказував на зв'язок підприємництва із так званою динамічною невизначеністю. Інновації він визначав як непостійний процес упровадження нових комбінацій у таких випадках: введення нового товару, впровадження новою методу виробництва продукції, відкриття нового ринку, завоювання нового джерела сировини чи напівфабрикатів, упровадження нової організаційної структури [10, с. 235].

Організаційне забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ - це процес прийняття важливих управлінських рішень, вирішення організаційних завдань, запровадження методів регулювання організаційних напрямів розвитку інноваційної стратегії ВНЗ протягом років.

До суб'єктів інноваційної діяльності вищої школи відносять структурні підрозділи (факультети, кафедри тощо) університетів та фізичних осіб, які займаються інноваційною діяльністю в процесі реалізації стратегії інноваційного розвитку ВНЗ.

До об'єктів інноваційної діяльності відносять нові способи організації діяльності, нові технології, нові продукти, інтелектуальну власність, інноваційні проекти, інноваційні програми, з приводу яких виникають економічні й правові відносини між суб'єктами інноваційної діяльності ВНЗ.

ВНЗ можуть також пропонувати такі форми науково-інноваційної діяльності, як: експертні поради та висновки, допомога у підтримці та обслуговуванні інноваційної діяльності.

Висновки. Таким чином, основною метою інноваційної діяльності в сфері освіти є розвиток творчих здібностей і професіоналізму студентів. Варто зазначити, що сьогодні студенти та випускники, маючи буквально геніальні новаторські ідеї, просто втрачають їх, тому що не мають достатніх маркетингових знань для презентації своїх інновацій. Тому ВНЗ повинні навчати молодих спеціалістів на практиці просувати свої проекти. Студентам, які залучені до наукових пошуків та творчої фантазії, потрібно не тільки проявляти здібності та трансформувати наукові ідеї в успішні інноваційні проекти, але й висловлювати ініціативні пропозиції щодо способів та шляхів вирішення складних проблем, пов'язаних з інноватикою. Для цього варто створювати консалтингово-маркетингові центри, які б займалися підтримкою інноваційного підприємництва у ВНЗ. Це дозволить сформувати ланцюжки від авторів інноваційної ідеї до створення новинок, що є умовою підвищення ефективності науково-інноваційної діяльності ВНЗ. За таких умов освітні заклади зможуть стати центрами інноваційного бізнесу.

Література

1. Закружецька І.О. Організаційне забезпечення інноваційного розвитку регіону // Економіка та підприємництво. – 2005. – № 6. – С. 100-104.
2. Інновації на ринку освітніх послуг в Україні /О.В. Пащук // Вісн. Ін-ту екон. прогнозування. – 2004. – № 1. – С. 77-81.
3. Казарин А. Инновационные средства и технологии в системе обучения / А.Казарин// Высш. образование в России. – 2006, - № 6, С. 143-144.
4. Амоша О., Землянкін А., Моїсєєв Г. Підгрунття інноваційного розвитку. Проблеми і перспективи взаємодії академічної науки й освіти //Вісник Національної академії наук України, - 2006. – № 10. – С. 3-16.
5. Євтушевський В., Шаповалова О. Становлення і розвиток інновацій у вищій школі// Вища освіта України, 2006. – № 2. – С. 62-66.
6. Скубашевська О. Необхідність і реалії інноваційного розвитку освіти //Вища освіта України, 2007. - №3. – С. 30-37.
7. Іщенко Ю. Можливості громадянської освіти України та виховання толерантності /Ю. Іщенко, Є. Іщенко// Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. – № 4. – С. 8-113.
8. Saginova O. Facilitating innovations in higher education in transition economies / O. Saginova, V. Belyansky. – International Journal of Educational Management. – Vol. 22 MKC: 4. – 2008. – P. 341-351.
9. Семенюк С.Б. Дослідження кон'юнктури ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів: монографія /С.Б. Семенюк. – Тернопіль: Вектор, 2009. – 160 с.
10. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития /Й.А. Шумпетер//. – М.: Директ-Медиа, 2007. – 400 с.

Резюме

У статті сформульовано основні організаційні завдання та запропоновані заходи й інструменти, що сприяють інноваційному розвитку ВНЗ. Розглянуто теоретичні аспекти організаційного забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ, викладено його сутність та напрями.

Резюме

В статье сформулированы основные организационные задачи и предлагаемые меры и инструменты, способствующие инновационному развитию вуза. Рассмотрены теоретические аспекты организационного обеспечения инновационного развития вуза, изложены его сущность и направления.

Summary

The article reviews the theoretical aspects of organizational support for innovation of higher education institution are set forth its nature and direction. The main organizational objectives and proposed measures and tools that facilitate innovative development of the university.